

УСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,

голова журі фінального етапу конкурсу «Учитель року–2018» у номінації «Українська мова й література»

З 21 до 28 квітня у Рівному проходив підсумковий етап Усеукраїнського конкурсу «Учитель року–2018» у номінації «Українська мова й література».

Концепція «Нової української школи» ставить нові вимоги до шкільного вчителя, мобільність, креативність, емоційна гнучкість якого мають відповідати запитам сучасних учнів і учениць.

Оновлення методичного формату потребує, відповідно, й сучасний урок, що є основною формою педагогічної взаємодії вчителя й учнів у школі третього тисячоліття. Цьогорічний конкурс «Учитель року» в номінації «Українська мова та література» засвідчив, наскільки високу планку перед учителем ставить постінформаційна цифрова реальність, яка потребує методичної віртуозності в побудові уроку.

Послугуючись інформаційно-комунікаційними технологіями, новітніми методиками й методологіями, сучасний учитель має набагато більше можливостей реалізувати свої найкреативніші педагогічні інновації у такому, на перший погляд, традиційному навчально-педагогічному жанрі, як урок. Утім, яким буде цей урок – залежить лише від професійної майстерності вчителя. І не лише його креативності й інформаційно-цифрової компетентності, а й досвіду та вміння мислити синкретично, комплексно.

Сучасний урок літератури (оскільки, за умовами змагання, вершиною конкурсної піраміди в поступі кожної учасниці до перемоги мав стати урок саме з літератури) має бути синкретичним: по-перше, компетентнісно зорієнтованим, спрямованим на формування ключових життєвих компетентностей з огляду на виклики сьогодення, спрямовані на формування здатності до самореалізації в соціумі; по-друге, інноваційним з огляду на використання цифрових технологій, без яких нині цивілізований простір не може існувати, по-третє, обов'язково текстоцентричним із глибоким зануренням у природу художнього твору, який і є головним об'єктом вивчення на уроці літератури. Усі три умови підпорядковані загальній концепції – дитиноцентризму, коли епіцентром уроку є дитина. Дотримання цих трьох умов є запорукою ефективного уроку.

Головне завдання, яке члени журі поставили перед конкурсантками, полягало в тому, щоб знайти індивідуальний неповторний методичний ключ до тексту. Крім того, вчителі мали представити навчальні проекти, які стосувалися таких актуальних тем, як інклюзивна освіта, медіаграмотність,

STEM-освіта. Конкурсантки повинні були виявити вміння з розробки ментальних карт, а також пройти тестування з педагогіки, психології й фаху (українська мова й література).

Під час конкурсних випробувань важливо було розгледіти тих учителів, які мислять креативно, які на уроці ідуть від тексту, які інспірують дітей і закликають читати, бо лише так можна реалізувати ключову компетентність «навчання впродовж життя». Сучасний урок української мови чи літератури – це урок життя, а тому на ньому неможливі фальш і штучні емоції. Ми прагнули зафіксувати всі методичні знахідки конкурсанток, які перетворювали урок на щось справжнє, коли відбувається обговорення важливих проблем сьогодення.

Метою конкурсного випробування «Навчальний проект» було виявити вміння проектувати дослідницько-пошукову діяльність учнів. Члени фахового журі оцінювали:

- відповідність між проблемою, темою, метою і завданнями проекту;
- логічність визначення завдань, структури розроблення проекту, очікуваних продуктів і результатів;
- відповідність змісту, очікуваних продуктів і результатів навчального проекту віковим особливостям учнів-учасників проекту;
- доцільність використання методів і засобів;
- педагогічну цінність навчального проекту (спрямованість на формування ключових і предметних компетентностей, цілісності знань учнів, цінностей і ставлень);
- практичну значущість для учнів очікуваних продукту та результатів навчального проекту;
- системність і повноту в розкритті теми;
- грамотність викладу, мову вчителя;
- володіння матеріалом;
- культуру оформлення проекту.

Підсумовуючи результати учасників можемо констатувати, що найвдалішим виявився проект учительки Кецмур Ольги Василівни (21, 44 з 30 можливих балів). Іншим конкурсанткам, зокрема Островській Катерині Миколаївні (18, 22) та Пристай Людмилі Йосипівні (15, 56 балів) теж удалося чітко сформулювати тему, мету та завдання проекту, спланувати групову роботу учнів, етапи роботи, спрогнозувати очікувані результати (на-

приклад, у проєкті О. Кецмур кінцевим продуктом була добірка лайфхаків із порадами щодо безпечного перебування в медіапросторі та організація флешмобу для привернення уваги суспільства до проблем булінгу в соцмережах; К. Островська вбачала результат проєкту у створенні спільної реклами та фотоальманаху з репортажем з місця подій (притулків для тварин-безхатків); Л. Пристай очікувала як результат завершення проєкту проведення круглого столу з питань толерантного ставлення одне до одного). Усі три конкурсантки правильно структурували змістову частину проєкту (із зазначенням поетапних результатів).

Під час захисту проєкту педагоги виявили творчість і нестандартність, достатній рівень професійності, творчого потенціалу, психолого-педагогічної й фахової підготовки з питань інклюзивної освіти та медіаграмотності на уроках української мови, однак не змогли чітко визначити доцільне використання дослідницьких і пошукових методів, вповні раціонально спланувати й організувати самостійну дослідницьку діяльність учнів, презентувати проєкт як цілісну структуру.

Познайомимося ближче з переможницею і лауреатками конкурсу.

Ольга Кецмур, учитель української мови та літератури Калуського НВК «ЗОШ I–III ст. № 10 – ліцей» Калуської міської ради Івано-Франківської області, – переможниця Конкурсу. Її урок у 10-му класі за новелою І. Франка «Сойчине крило» можна схарактеризувати як урок-ментальну карту, оскільки у процесі роботи над твором протягом усього уроку вчителька разом з учнями створювала/малювала на дошці ментальну карту уроку, синтезуючи і водночас візуалізуючи роботу щодо жанрової специфіки твору, тематики, проблематики, стильових особливостей, характеристики образів двох головних героїв, а також роботу з художньою деталлю.

Родзинками уроку можна вважати такі форми і прийоми, які застосовувала О. Кецмур: настроєво-психологічне налаштування учнів за допомогою слайд-презентації з кольорами-асоціаціями настроїв і внутрішніх станів людини; звернення до рольової гри «Психодрама»; візуалізацію, систематизацію і схематизацію ключових аспектів твору за допомогою малювання ментальної мапи; візуалізацію проаналізованих художніх деталей тексту через слайд-презентацію.

У спілкуванні з дітьми вчителька тяжіє до неформальних стосунків, у всьому прагне відійти від шаблонів, не приймає штампів, заготовлених прописних істин, прагне дійти до глибин справжності живого пізнання. Це вирізняє її манеру спілкування, робить її урок яскравим, самобутнім явищем. Усі смисли й істини, що відкриваються на уроці, мають бути відкриті саме там, на уроці, у світлі миті прозріння, а не бути повідомленими учням «зверху». Урок О. Кецмур цінний саме такими «миттєвими прозріннями». У роботі з текстом вона

сповідує рецептивістський (читацькоцентричний) підхід. Тому важлива роль під час обговорення твору відводилася самим учням – їхні міркування і відчуття стали для вчителя тим плацдармом, на якому нарощувалися художні смисли, закладені автором у текст. Учитель у цьому процесі виступав тьютором.

О. Кецмур зуміла організувати не лише логіко-поняттєве осмислення художнього твору, а й розвивати емоційний інтелект учнів. Цьому сприяли різні прийоми: дієвим було використання кольористики на позначення емоцій; виразно-художнє читання тексту тощо. Емоційною кульмінацією уроку стала рольова гра «Психодрама». Оскільки новела І. Франка «Сойчине крило» є модерністським психологічним твором, то розкриття психологізму було, напевно, найважливішим завданням, що стояло перед учителем. Прийом психологічного занурення в образ став ключем до розв'язання цієї задачі. Під час уроку однією з учениць було здійснено спробу перевтілення в образ головної героїні за допомогою вчителя. Психотерапевтична бесіда-навіювання дала змогу учням подивитися на обставини, зображені у творі, очима персонажа. Таким чином було розкрито важливий композиційний прийом цього літературного твору – передача автором розповіді від одного персонажа до іншого.

Наведу слова О. Кецмур, які вона написала у своєму фейсбуці: «Брала участь у конкурсі, щоб подолати свою вершину, перемогти свої слабкості. Тому не конкурувала з учасниками. Зовсім не вважаю себе кращою, зате відчуваю, що ми – команда сильних, креативних, розмаїтих учителів. Адже команда – це різні здібності й ролі, але спільна мета. А вона в нас є. Так, я перемогла, але своєї вершини ще не здолала... Я ще багато чого не знаю і не вмію. Але я швидко вчусь 😊 Переглядаючи відео із випробувань, ви побачите купу недоліків. Але я маю намір вдосконалюватись (до речі, буду відкрита до конструктивних зауважень і порад в коментарях). Вдячна всім, хто вірив у мене, і тим, хто ні 😊».

Це справді слова людини нового покоління, яка живе у світі гармонійного *мислевідчуття* слова й дитини, для якої точність думки поєднана з глибиною інтелектуальною чуттєвістю, у її слові етичне й естетичне нерозділені, а отже, все підказує, що пані Ольга ще напише не один посібник для вчителів із підготовки «широкого», емоційно насаженого уроку. Використаний на її уроці літератури метод психодрами вже був поштовхом, аби діти замислилися над власним внутрішнім світом, його глибинами й лабіринтами, які часто можуть промовляти на поверхні, постаючи для людини джерелом нещастя або чинником успіху.

В оригінальний спосіб впоралася з уроком **Людмила Пристай**, учитель української мови та літератури Кам'янець-Подільського ліцею Хмельницької області, – лауреат конкурсу. Урок у 8-му класі за комедією Івана Карпенка-Каро-

го «Сто тисяч» не залишив байдужими ні учнів, ні членів журі. Усі найдрібніші деталі уроку було майстерно і ненав'язливо підпорядковано розглядові центральної проблеми комедії – влади грошей над людиною. Скрупульозно продуманий методологічний каркас уроку вбирав комплекс форм, методів і методичних прийомів. Було проведено аналогії з сучасним життям, мали місце міжпредметні зв'язки (зарубіжна література: Ч. Діккенс «Різдвяна пісня в прозі», образ Скруджа), рольова гра-перевтілення одного з учнів у головного героя комедії.

Учителька застосувала нестандартний підхід до оцінювання – за правильні відповіді учні отримували бонуси у вигляді штучних грошей («єврів»), нагородження яких наприкінці перейшло в оцінки, що органічно відповідало і темі, і змістові уроку.

До уроку було дібрано надзвичайно вдалий і цікавий епіграф – вислів відомого мільйонера Рокфелера: «Якщо ваша мета полягає в тому, щоб стати багатим – ви ніколи не досягнете її». Обговорення епіграфа налаштувало дітей на роботу з текстом і водночас спонукало до формування ціннісних орієнтирів, ключових компетентностей.

Людмила Пристай здійснила вдалу спробу осмислити з учнями проблему влади грошей над людиною на основі трагікомедії класика української літератури, одного з корифеїв українського театру Івана Карпенка-Карого. Обговорення тексту відбулося у формі евристичної бесіди, із легким гумором, притаманним і самому текстові драми, із залученням наочності, із вдалим хвилинками переключення уваги на формування математичної компетентності, перепочинку (А скільки можна купити «айфонів» на сто тисяч?).

Усі фази уроку було органічно поєднано між собою. Підготовчий етап окреслював коло проблем, пов'язаних з темою уроку – це влада грошей у житті людини, жадібність і скупість як вади, що ведуть до бездуховності й деградації. Етап аналізу тексту був цікаво і змістовно вибудований. Цьому сприяла евристична бесіда за вдало розробленою системою запитань, що забезпечило пошукову роботу учнів з текстом. Загалом було розкрито ідею твору, з'ясовано характер героя, його стиль управління і способи нагромадження грошей.

Був навіть елемент рольової гри: «Уявімо, що Калитка постав би перед нами, які запитання ви хотіли б йому поставити?». Вживання учня в образ головного героя, якому клас і вчитель ставили запитання, став своєрідною кульмінацією уроку. Подібний прийом психологічного занурення у світ героя, пізнання його життєвої позиції став на цьому конкурсі своєрідним трендом: обидві переможниці – Ольга Кецьмур і Людмила Пристай – досить вдало його застосовували.

На етапі дистанціювання від тексту учням було поставлено проблемне запитання: «Чи стиль керівництва ХІХ ст., що притаманний Калитці, був би успішним у наш час?» Учитель вивела проблему

на обрії розуміння грошей, як доконечної потреби існування суспільства. Урок відповідав вимогам часу, був актуальним і цікавим. На ньому не було огульного засудження прагнення людини мати великі гроші, як це чинилося в радянські часи (та за інерцією іноді ще й досі тлумачиться), коли багатство однозначно трактувалося як соціальне зло, а прагнення людини збагатитися подавалося лише в карикатурному ключі. Інша справа – навіщо людині гроші?! Учні мали поміркувати, що за ці гроші можна придбати, а на що кожен із них витратив би їх? Це була блискуча рефлексія і формування в учнів ключових життєвих компетентностей.

Оцінювання Л. Пристай удало провела у спосіб конвертації в бали призбираних учнями протягом уроку «єврів», жартома визнавши, що вона тут була в ролі Невідомого, бо роздавала всім фальшиві гроші.

Катерина Островська, учитель української мови та літератури Рівненської гуманітарної гімназії Рівненської міської ради, – лауреат конкурсу. Урок в 11-му класі за новелою Ю. Яновського «Шаланда в морі». Робочий урок, націлений на ґрунтовний аналіз тексту. Роботу з твором було організовано у формі запитань-відповідей.

Текстоцентризм є особливістю педагогічної майстерності К. Островської. Він полягає у здатності глибоко аналізувати текст, до найдрібніших деталей, створювати в контексті уроку літературознавчі мікродослідження, формуючи дослідницьку компетентність, чого часто так бракує вчителям на уроці аналізу художнього твору. Вчителька має талант органічно за допомогою системи запитань підвести учнів до відповіді, розговорити їх, спонукати замислитися над проблемами твору. Текстоцентричному підходові підпорядковувалося і завдання, яке К. Островська запропонувала виконати одинадцятикласникам упродовж роботи із текстом – заповнити індивідуальні картки «Будинок художнього твору». Проблематику новели під час її аналізу вчителька проєціювала на сучасність, пропонуючи учням змоделювати ту чи ту життєву ситуацію і, відповідно, формуючи певну ключову життєву компетентність. У контексті формування компетентності «спілкування рідною мовою» на початку аналізу твору було проведено лексичну роботу (зі словником твору), що полягала в поясненні малозрозумілих учням слів (шаланда, трамонтан тощо). Родзинкою уроку стало завдання – систематизувати заздалегідь заготовлені на картках і розташовані на дошці риси характеру Мусія Половця, визначивши пріоритетність їх для головного героя.

У цьому та найближчих числах «Дивослова» читайте актуальні та цікаві матеріали від членів журі, а також плани-конспекти уроків переможниці й лауреатів конкурсу «Учитель року–2018», які, сподіваємося, надихнуть колег ділитися своїми методичними здобутками і випробувати свої сили в наступних конкурсах.